

УДК 378.147

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2019.34.10578>

САМОСТІЙНА ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА СТУДЕНТІВ: РЕФЕРАТ ЧИ МУЛЬТИМЕДІЙНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ?

Тетяна Король

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Грушевського, 4, Львів, Україна, 79005
tetiana.korol10@gmail.com*

Самостійна робота студента є важливою складовою систематичного та послідовного засвоєння навчальної програми у повному обсязі, а відтак – вироблення у студентів навичок ефективної самостійної професійної діяльності. Студента потрібно підтримати у розвитку його креативних навичок (уміння застосовувати отримані знання та знаходити нові способи виконання завдань) та в удосконаленні його професійної майстерності. Орієнтація на саморозвиток студента, самоосвіту та самореалізацію особистості є головним завданням педагогічного процесу. У сучасній вищій освіті існує чимало видів та форм самостійної позааудиторної роботи студентів. Розглянуто підходи до роботи студентів над рефератом та мультимедійною презентацією, а також роль викладача в організації цього процесу та забезпеченні динамічних, позитивних і продуктивних умов для навчання. Висвітлено досвід кафедри фізіології людини і тварин біологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка у підготовці студентів до магістерського семінару.

Ключові слова: вища освіта, самостійна робота, студент, реферат, мультимедійна презентація, біологія.

Однією із форм організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах є самостійна робота студентів.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студентів, регламентується нормативними документами МОН України, навчальним (робочим навчальним) планом, навчальними (робочими навчальними) програмами і є у межах від 1/3 до 2/3 обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної дисципліни.

Навчальною програмою передбачено вивчення студентами матеріалу на аудиторних заняттях (лекціях, лабораторному практикумі чи практичних заняттях) та під час самостійної позааудиторної роботи. Самостійна робота студента полягає у його підготовці до лабораторних і практичних занять, а також до модулів та в поглибленому вивченні питань, які не входять до переліку аудиторних. Самостійно студент працює і в аудиторії, наприклад, коли аналізує та систематизує результати досліджень, формулює висновки,

відповідає на контрольні запитання. Аудиторна самостійна робота відбувається за певного скерування викладача, його корекції навчальних досягнень студентів. На відміну від аудиторної, позааудиторна робота полягає у самостійному вивченні теоретичного матеріалу. Сьогодні, у зв'язку із тотальною комп'ютеризацією і розширенням сфер впливу Інтернету, межа між самостійною аудиторною та позааудиторною роботою суттєво розмивається.

Головна мета навчання студента – здобування ним знань як сукупності правил, теоретичних положень, алгоритмів розв'язку задач, а також вироблення у студента умінь усвідомлено застосовувати ці знання на практиці для вирішення проблемної ситуації, пояснення результатів дослідження, аргументації гіпотези тощо. Саме тому існує потреба підсилити таку складову частину навчання, як самостійна робота студентів. Ця потреба продиктована багатьма об'єктивними та суб'єктивними причинами.

По-перше, існує відмінність методології навчання у середній школі та вищому навчальному закладі. По-друге, розширюється контингент випускників середньої школи, націлених на отримання вищої освіти. До цих причин варто додати також неоднорідність теоретичної підготовки студентів, особливо на перших курсах бакалаврату, та нівелювання мотивацій у частини студентів для отримання якісної освіти. Тому виникає необхідність у розробці не лише системи проміжного і кінцевого контролю якості навчання, а системи, спрямованої на полегшення процесу навчання, на формування опорних знань й активізацію розумової діяльності студента у певному напрямі [6, с. 50].

Організація самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах – це система педагогічних заходів, спрямованих на: а) розвиток таких особистісних рис, як ініціативність та самостійність; б) вироблення умінь і навичок ефективного пошуку та опрацювання потрібної для виконання навчальних (професійних) завдань інформації [4, с. 52–54; 7, с. 114].

Значення самостійної роботи студентів потребує ґрунтовної переоцінки засад організації навчального процесу, який повинен будуватися так, щоб посилювати бажання здобувати нові знання та формувати орієнтованість на саморозвиток.

Велике значення цьому питанню приділяють викладачі медичних вищих навчальних закладів України – Амосова К. М., Стеченко О. В., Васильєва І. В., Ковалішин К. С., Захарченко М. В., Мерецький В. М., Короленко Г. С., Алексеєнко О. А., Гриценко П. О., Голубовська О. А. та ін. [1; 3; 5; 7].

На думку Амосової К. М. та співавторів, перетворення самостійної роботи студентів з додаткового на структуроутворювальний елемент є об'єктивним фактором трансформації сучасної вищої медичної

(фармацевтичної) освіти та лежить в основі траєкторії її розвитку. Відтак перед кафедрами постають проблемні питання удосконалення мотиваційних складових для забезпечення якісного виконання студентами завдань та максимального покращення контенту самостійної роботи: позааудиторної, аудиторної, творчої [1, с. 63].

Самостійна робота студентів сприяє формуванню самостійності, ініціативності, дисциплінованості, точності, почуття відповідальності, потрібних майбутньому фахівцю у професійній діяльності. У цьому процесі викладачу належить опосередкована роль через створення умов навчальної діяльності: плануванні та контролі самостійної роботи, її забезпеченні усіма навчально-методичними засобами, як-от методичні вказівки, відеоуроки, завдання для самоперевірки, а також вчасному зворотному зв'язку [3, с. 168].

Щодо біологічних спеціальностей, то публікації останніх років більшою мірою стосуються навчально-методичного забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Методика викладання біології”, авторами яких є Цуруль О. А., Степанюк А. В., Жирська Г. Я., Міщук Н. Й., Барна Л. С. [8; 9].

З огляду на це, питання організації самостійної роботи студентів-біологів, досвід окремих кафедр чи викладачів щодо підходів у її плануванні, практики використання тих чи інших видів самостійної роботи, ефективних форм її контролю безперечно є корисним та заслуговує на висвітлення у фаховій літературі для обміну думками.

Мета нашої статті – проведення аналізу доцільності та ефективності використання написання реферату та створення мультимедійної презентації для формування навичок самостійної пізнавальної діяльності студентів біологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, які спеціалізуються на кафедрі фізіології людини і тварин.

Формування конкурентоспроможного фахівця закладається у період здобування освіти у вищому навчальному закладі. Обраний метод інтеграції до Європейського і світового наукового та освітнього простору в Україні суттєво вплинув на систему підготовки майбутніх спеціалістів, базові принципи якої засновані на новій моделі організації навчального процесу [5, с. 118]. Однією з головних рис технології сучасного освітнього процесу є активність студентів у самостійній підготовці, ефективному оволодінні новими знаннями, спроможність використання різних інформаційних ресурсів, які у підсумку стануть міцним фундаментом для майбутньої успішної професійної діяльності. Посилення ролі самостійної роботи студента дає можливість внести вагомі зміни в організацію навчального процесу, підвищити ефективність та якість навчання, активізувати мотивацію пізнавальної діяльності студентів. У зв'язку з цим особливої актуальності

набуває правильно організована самостійна робота студентів, спрямована на саморозвиток через самостійну пізнавальну діяльність [2, с. 81].

У сучасній вищій освіті існує чимало видів та форм самостійної позааудиторної роботи студентів, доцільність використання яких викладач визначає відповідно до особливостей навчальної дисципліни, конкретної теми, об'єму матеріалу, мети, яку ставить перед студентами, тощо. Одним з традиційних видів самостійної роботи студентів є написання реферату, тобто поглиблена робота над індивідуальним завданням з метою розкрити додаткові аспекти питань, висвітлених на лекції, або ж питань, які взагалі не винесені для аудиторного опрацювання. Зазвичай свої перші реферати студенти пишуть ще учнями у старших класах, проте не завжди вчитель, а згодом і викладач знайомить їх з правилами роботи та висуває чіткі вимоги до опрацювання літератури й оформлення реферату. У зв'язку із загальним доступом до Інтернету подекуди студент у принципі не виконує жодного реферування літературних джерел, а лише роздруковує “запозичену” роботу. На жаль, студент сприймає написання реферату як доволі легкий спосіб підвищити оцінку чи здати тему пропущеного заняття. Насправді ж написання реферату – це кропіткий процес, у який залучено обидва його учасники – студент та викладач, проте з різним розподілом обов'язків.

Завданням викладача є донести до студентів, що головним у їх самостійній роботі є набуття знань шляхом особистого пошуку інформації. Для цього викладач зобов'язаний проінструктувати студентів, звідки можна черпати цю інформацію, розповісти про пошукові системи, як-от Google Scholar, PubMed, PubChem тощо, а також електронні бібліотеки та веб-каталоги журналів і книг – Directory of Open Access Journals, Taylor & Francis та ін., навести перелік вітчизняних та закордонних видань, які публікують матеріали, дотичні до тематики рефератів, назвати конкретних учених, представників наукових шкіл, праці яких допоможуть поглибити знання студента. Важливо повідомити студенту про підбір ключових слів для того, щоб пошук даних не виявився занадто широким чи, навпаки, занадто обмеженим. У такий спосіб викладач не лише вчить студентів добирати та аналізувати літературні джерела, а й задає орієнтири пошукової роботи – монографії, оглядові та експериментальні статті, тези доповідей конференцій, а не фрагменти рефератів чи курсових робіт з Інтернету.

З настанов викладача студент повинен усвідомити, що свою роботу він планує сам, а також самостійно формулює пункти плану (зміст) реферату та висновки.

Написання реферату є ефективним лише за умови його захисту студентом з наступним обговоренням іншими студентами групи. Питання самостійної роботи обов'язково виносяться на підсумковий контроль. Це спонукає студентів бути зацікавленими та уважними не лише під час роботи

над рефератом та усного викладу власних результатів аналізу літературних джерел, а й під час виступів одногрупників.

Захист реферату передбачає не зачитування, а короткий виклад проаналізованого матеріалу з чітко сформульованою проблемою, висвітленням класичних чи альтернативних шляхів її вирішення, наукових гіпотез тощо. Коротке обговорення доповіді студента активізує роботу у групі, допоможе розставити акценти, визначити сильні сторони та недоліки виконаної роботи, сприяє розвитку у студентів культури наукового мислення та спілкування.

Отже, здати реферат на перевірку – це найлегший, але найменш корисний спосіб як для студента, так і для викладача. Правильно організований викладачем процес написання та захисту реферативних робіт робить його цікавим та приємним, оскільки студенти навчаються самостійному критичному мисленню, набувають навиків аргументувати своє бачення проблеми, розкривати механізми, на підставі фактів робити обґрунтовані висновки. Зрозуміло, що такий підхід потребує затрат часу на занятті. До того ж сприйняття на слух кількох рефератів поспіль може знижувати здатність студентів концентрувати увагу. Тому аудіовізуальний засіб навчання, а саме виступ студентів з мультимедійними презентаціями має певні відчутні переваги.

Інструктаж викладача перед початком роботи над презентацією має багато спільних рис зі скеруванням до написання реферату, аналогічно і студент повинен виконати підбір та аналіз літератури з тією відмінністю, що практично кожне наукове положення чи приклад потрібно проілюструвати. Мультимедійна презентація повинна містити титульний слайд, план, а усі наступні слайди – розкривати пункти плану та мати зрозумілі заголовки відповідно до змісту інформації на слайді. Ілюстративний матеріал, а саме схеми, діаграми, графіки, мікрофотографії потрібно супроводжувати підписами та, за потреби, уточнювальним текстом, а під ілюстрацією вказувати джерело, наприклад, прізвище автора та рік публікації. Свідченням глибокого аналізу та продуманої роботи над презентацією є створення студентом власних схем, матриць, таблиць, тобто систематизація опрацьованого матеріалу, виокремлення певних категорій та підкатегорій. Кожна презентація повинна закінчуватися висновками та містити список літератури.

Під час обговорення презентації викладач з метою активізації та виявлення пізнавальної діяльності виконавця роботи застосовує проблемні запитання. Створення проблемної конкретної ситуації стимулює студента до активної дискусії як з викладачем, так і зі своїми колегами, що допомагає розібрати й обговорити рішення, які виникають у процесі обговорення. Усе це дає змогу викладачу співпрацювати з кожним студентом, а студентам

спілкуватися між собою, виявляючи свій рівень інформованості, а відтак – відчувати свою успішність й інтелектуальну спроможність [10, с. 147].

Створення студентом мультимедійної презентації та виклад основних положень теми самостійної роботи еволюціонує в міру його збагачення знаннями, розширення наукового кругозору, оволодіння науковою термінологією, тому якість презентацій та уміння їх захистити на старших курсах безумовно кращі.

Звичайно, це лише один з видів самостійної роботи студента, який викладач застосовує з погляду його доцільності та ефективності, проте під час викладання дисципліни “Магістерський семінар” для студентів-фізіологів саме робота над мультимедійною презентацією та її захист є пріоритетними.

Під час магістерського семінару студенти відпрацьовують навички подання власних результатів науково-дослідної роботи. Увесь курс поділено на три частини: огляд літератури, матеріали та методи досліджень, результати досліджень. Відповідно до цього поділу, кожен студент готує три презентації, що дає змогу викладачу перевірити як розуміння ним теоретичних засад наукової проблематики, принципу методів дослідження, доцільності вибору об’єкта дослідження та реагентів, так й усвідомлення одержаних експериментальних даних, уміння їх пояснити та зробити логічні висновки.

Для студентів – це хороша можливість навчитися орієнтуватися у великому об’ємі інформації, усвідомити прогалини у своїх знаннях чи недоліки презентації, сформувати комунікативні навички. Крім усього, це практика усної доповіді, яка потрібна під час виступів на наукових конференціях та захисту магістерської роботи.

Поняття, судження, образи – це те, що зазвичай називають знаннями. Однак мислення не зводиться до знань, воно охоплює в себе розумові дії, спрямовані на перетворення інформації, якою вже оволодів студент. Вміти мислити – вміти діяти зі знаннями. Тих, хто не має знань, не можна навчити мислити [5, с. 119].

Отже, написання реферату і створення мультимедійної презентації мотивують студента до самостійної пізнавальної діяльності, формулювання мети та її реалізації, моделювання власної діяльності, об’єктивного оцінювання проміжних та кінцевих результатів своєї роботи. Завдання викладача – надати студенту консультативну допомогу, скерувати його пошук у великому інформаційному просторі, сприяти формуванню комунікативних навичок, розвивати вміння формулювати думку та аргументувати свої дії. З огляду на це, робота над мультимедійною презентацією з усним викладом основних положень дає студенту дещо більші можливості для самоосвіти та практичні навички доповідати теоретичні та експериментальні дані, відповідати на запитання, дискутувати, що матиме

значення під час захисту курсової чи магістерської роботи, виступу на засіданні студентського наукового гуртка чи конференції. Навички самостійної роботи, набуті за час студентства, обов'язково стануть складовою майбутньої успішної професійної діяльності кожного, хто наполегливо працював над собою.

1. *Амосова К. М.* Науково-методичне спрямування організації та контролю самостійної роботи студентів у НМУ імені О. О. Богомольця / К. М. Амосова, О. В. Стеченко, І. В. Васильєва та ін. // Медична освіта. – 2016. – № 2. – С. 60–63.

2. *Волков К. С.* Індивідуальна робота студентів – засіб підвищення ефективності вивчення дисципліни “Гістологія та ембріологія” / К. С. Волков, С. О. Литвинюк, З. М. Небесна та ін. // Матер. XIV Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяченої 60-річчю ТДМУ “Сучасні підходи до вищої медичної освіти в Україні (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку)” (м. Тернопіль, 18–19 травня 2017 р.). – Тернопіль : ТДМУ, 2017. – Т. 1. – С. 81.

3. *Голубовська О. А.* Самостійна робота студента – запорука успішної реалізації студента-медика / О. А. Голубовська, А. В. Шкурба, Л. О. Кондратюк та ін. // Матер. XVI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю “Інновації у вищій медичній та фармацевтичній освіті України (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку)” (м. Тернопіль, 16–17 травня 2019 р.). – Тернопіль : ТНМУ, 2019. – С. 168.

4. *Журавель В.* Самостійна робота як складова професійної підготовки студента коледжу: теоретичний аспект / В. Журавель // Вісник інституту розвитку дитини. – 2013. – № 29. – С. 51–55.

5. *Короленко Г. С.* “Уміння думати” – треба навчити: досвід кафедри патологічної анатомії / Г. С. Короленко, О. А. Алексеєнко, П. О. Гриценко // Матер. XIV Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, присвяченої 60-річчю ТДМУ “Сучасні підходи до вищої медичної освіти в Україні (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку)” (м. Тернопіль, 18–19 травня 2017 р.). – Тернопіль : ТДМУ, 2017. – Т. 1. – С. 118–119.

6. *Король Т. В.* Організація самостійної роботи студентів на кафедрі фізіології людини і тварин Львівського національного університету імені Івана Франка / Т. В. Король, В. В. Манько // Тези доп. Міжнар. конф. “Механізми функціонування фізіологічних систем” (м. Львів, 15–17 жовтня 2014 р.). – Львів, 2014. – С. 50–51.

7. *Мерецький В. М.* Роль самостійної роботи студентів в організації навчального процесу / В. М. Мерецький // Медична освіта. – 2015. – № 3. – С. 113–115.

8. *Степанюк А. В.* Організація самостійної роботи студентів з методики навчання біології / А. В. Степанюк, Г. Я. Жирська, Н. Й. Міщук та ін. // Психолого-педагогічні засади природничо-географічної та економічної освіти: досвід, проблеми, перспективи : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. – Вінниця : ВДПУ, 2005. – С. 20–21.

9. *Цуруль О. А.* Навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студентів з методики навчання біології / О. А. Цуруль // Наукові записки : зб. наук. статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – 2011. – № 97. – С. 218–226.

10. *Шкурба А. В.* Ідивідуальна робота – один із етапів розвитку формування фахівця / А. В. Шкурба, К. І. Чепілко, А. І. Глей // Матер. XVI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю “Інновації у вищій медичній та фармацевтичній освіті України (з дистанційним під’єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв’язку)” (м. Тернопіль, 16–17 травня 2019 р.). – Тернопіль : ТНМУ, 2019. – С. 147.

*Стаття: надійшла до редколегії 10.09.2019
доопрацьована 16.09.2019
прийнята до друку 05.10.2019*

INDEPENDENT EXTRACURRICULAR WORK OF STUDENTS: ABSTRACT OR MULTIMEDIA PRESENTATION?

Tetiana Korol

*Ivan Franko National University of Lviv,
Mykhaila Hrushevskoho Str., 4, Lviv, Ukraine, UA-79005
tetiana.korol10@gmail.com*

The independent work of a student is an important component of systematic and consistent mastering the whole curriculum, and therefore – developing students’ skills of effective independent professional activity. The student needs the support in developing his / her creative skills (ability to apply the acquired knowledge and find new ways of completing tasks) and in improving his / her professional skills. Focusing on the student’s self-development, self-education and self-realization of a personality is a key task of the educational process. Today there are a number of types of students’ self-learning work in modern higher education. The article discusses the approaches to students’ work on an abstract and multimedia presentations, as well as the role of a higher school teacher in organizing this process and providing dynamic, positive and productive learning environments.

Writing an abstract and creating a multimedia presentation motivate the student to independent cognitive activity. Motivation is what drives student toward a goal realization. Self-motivation is important for achieving success in the modelation of the own activity, objective evaluation of intermediate and final results of the work. The task of a higher school teacher is to provide the advisory assistance, to guide the search in a large information space, to promote the formation of communication skills, to develop the ability to formulate an opinion and to argue own actions and point of view. It is necessary to teach the student to express his thoughts accurately, correctly and to obtain the competences of perceiving and interpreting complicated scientific information.

The article covers the experience of the Department of Human and Animal Physiology at Biology Faculty of Ivan Franko National University of Lviv in preparing students for a master's seminar.

Key words: higher education, independent work, student, abstract, multimedia presentation, biology.